

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ З ІНШИМИ СТРУКТУРНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

КОВАЛЬ Василь Федорович - здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ, начальник Головного управління податкової міліції ДПС України, генерал-майор міліції

ТЕРЕМЕЦЬКИЙ Владислав Іванович - кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПМК ХНУВС

УДК 342.51

В статті розглянуто сутність та особливості взаємодії податкової міліції з іншими підрозділами державної податкової служби України. Предложено авторське визначення терміна «взаємодія» в контексті розглянутої проблеми. Дані пропозиції по вдосконаленню правового регулювання взаємодії в сфері податкової служби.

Ключові слова: взаємодія, податкова міліція, координація, платники податків.

Забезпечення надходжень податків та інших обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів є основним напрямом діяльності державної податкової служби України (далі – ДПС). Поряд із цим не менш важливе значення має і така складова діяльності органів ДПС України як правоохоронна функція, яку здійснюють підрозділи податкової міліції ДПС. Податкова міліція веде боротьбу з податковими правопорушеннями, здійснює контроль за додержанням вимог податкового законодавства, виконує оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну, адміністративно-процесуальну та охоронну функції.

Разом з тим, ефективність виконання податковою міліцією завдань, передбачених ст. 19 Закону України «Про державну податкову службу в Україні», залежить від доцільності і життєдіяльності її структури, правового регулювання й організації управління, кадрового та матеріально-технічно-

го забезпечення, а головне – від своєчасної злагодженої роботи цього спеціального підрозділу по боротьбі з податковими правопорушеннями з іншими структурними підрозділами ДПС України.

Вивченню проблем взаємодії між різними структурними підрозділами ДПС України приділялась увага у працях Д. А. Беркєрської, Н. В. Воротиної, Ю. В. Гаруста, Л. М. Дудніка, Д. Г. Заброди, Ю. І. Пивовара, Т. Є. Кушнарєвої та інших вчених. Вказані науковці досліджували теоретичні та практичні питання організації взаємодії як в цілому (організація як функція управління), так і окремих її аспектів (організація взаємодії галузевих служб і взаємодія з громадськими організаціями). Осмислення нами теоретико-емпіричної бази проблеми, яка досліджується, дає підстави стверджувати, що теорія організації взаємодії податкової міліції з іншими підрозділами ДПС України, а також із правоохоронними органами в цілому, у сфері боротьби з податковими правопорушеннями, ще недостатньо розроблена, потребує покращення правового регулювання взаємодії цих органів (підрозділів) та практики його здійснення. Тому метою даної статті є удосконалення теоретико-правових засад взаємодії податкової міліції з іншими підрозділами ДПС України. Визначена мета передбачає вирішення таких основних завдань: уточнення поняття та наукового змісту категорії «взаємодія»; аналіз завдань, ознак і особливостей взаємодії між підрозділами ДПС України; надання пропозицій із

удосконалення правового регулювання взаємодії в органах ДПС України.

Система органів ДПС виступає як цілісне утворення, основними елементами якого є посадові особи, їх права і обов'язки, зв'язки і взаємодія [1, с. 35]. Відомо, що правильно організований зв'язок, чіткий розподіл обов'язків між особами, кінцевою метою яких є досягнення позитивного результату, дозволяє отримати його швидше і з меншими витратами сил і засобів. У будь-якій діяльності, виконуваний групою чи колективом людей, одне з основних місць при вирішенні питань про шляхи її поліпшення займають проблеми координації взаємодії. Тому варто погодитися з думкою Ф. М. Кобзарьова про те, що фактично будь-яка узгоджена діяльність здійснюється на ґрунті взаємодії її учасників [2, с. 6].

У довідковій літературі термін «взаємодія» тлумачиться, як «погоджена дія між ким-, чим-небудь» [3, с. 85]. Однак такий підхід не в повній мірі розкриває зміст цієї правової категорії. Тому існують різні погляди на визначення поняття й сутності взаємодії. Так, у філософії під взаємодією розуміють процес опосередкованого або безпосереднього впливу соціальних об'єктів один на одного, у якому взаємодіючі сторони пов'язані циклічною причинною залежністю [4, с. 656]. Крім того, «взаємодія» «... відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість та зміну становища або взаємоперехід, а також породження одним суб'єктом іншого. Взаємодія являє собою вид прямого або опосередкованого, зовнішнього або внутрішнього відношення зв'язку» [5, с. 7].

«Взаємодія» з точки зору науки управління означає, що робота «...повинна представляти собою не підбір випадкових, непов'язаних між собою заходів, а глибоко обмірковану сукупність чітко упорядкованих, зв'язаних між собою заходів, розроблених на підставі врахування умов, своєрідності обстановки та завдань...» [6, с. 186]. Б. І. Бараненко і В. А. Кузнецов зазначають, що необхідність взаємодії безпосередньо витікає з вимог науки управління – детермінованості елементів системи, за якого стан і діяльність одного елемента відображаються

на стані та діяльності інших, пов'язаних із ним елементів, і системи в цілому [7, с. 131, 104].

Л. І. Аркуша, проаналізувавши наявні в криміналістичній літературі визначення, під взаємодією розуміє спільну налагоджену діяльність двох і більше органів, служб, відомств, що припускає раціональне поєднання процесуальних і оперативно-розшукових дій, здійснюваних кожним з них у межах наданих їм за законом повноважень [8, с. 97].

В. П. Сапальов розуміє під взаємодією «...спільно організовану внутрішню та зовнішню діяльність підрозділів кримінального пошуку, оперативних та оперативно-технічних підрозділів, яка ґрунтується на чинному законодавстві, узгоджена за метою, місцем і часом, умовами здійснення якої є чіткий розподіл обов'язків, узгодженість дій і централізоване керівництво» [9, с. 27].

У кримінальному процесі та криміналістиці взаємодія розглядається як самостійний інститут.

В адміністративно-правовій літературі пропонується поняття взаємодії розглядати: 1) як узгоджену за цілями, місцем та часом діяльність [10, с. 214]; 2) як форму координації [11, с. 104]; 3) як узгоджену та скоординовану діяльність [12, с. 99]; 3) як зовнішня діяльність, що проявляється у відносинах з іншими суб'єктами взаємодії [13, с. 71] та ін.

Аналіз положень законодавства у сфері оподаткування, а також заходів із налагодження взаємодії між податковою міліцією та іншими підрозділами ДПС України дозволяє нам дійти висновку, що організація цієї взаємодії має здійснюватись на таких засадах: 1) чітке розуміння учасниками взаємодії спільної мети і завдань діяльності; 2) самостійність працівників відповідних підрозділів ДПС у виборі засобів і прийомів при здійсненні узгоджених заходів; 3) дотримання учасниками взаємодії, її організаторами та керівниками законності у процесі здійснення спільної діяльності; 4) розмежування компетенції учасників взаємодії; 5) комплексне використання методів і засобів взаємодіючих органів контролю; 6) конфіденційність даних, які використовуються у процесі взаємодії; 7) безперервний обмін

інформацією взаємодії між підрозділами ДПС України при здійсненні спільних заходів; 8) відомчий процесуальний контроль і організація взаємодії з боку керівників взаємодіючих органів.

На нашу думку, цілі взаємодії у сфері оподаткування можна умовно поділити на два види. До першого виду належать ті цілі, що безпосередньо пов'язані зі здійсненням заходів щодо підвищення ефективності організації взаємодії, зокрема: а) активізація діяльності підрозділів ДПС України та інших контролюючих і правоохоронних органів щодо виявлення фактів податкових правопорушень, усунення причин та умов, що сприяють їх скоєнню, шляхом узгодження здійснюваних заходів; б) підвищення ефективності діяльності підрозділів ДПС України щодо своєчасного, невідворотного застосування справедливих та достатніх заходів впливу відносно осіб, винних у вчиненні порушень податкового законодавства; в) зменшення, шляхом узгодження заходів, кількості недоліків контрольної та правоохоронної діяльності.

До другого виду належать цілі, що передбачають створення режиму оптимізації діяльності щодо досягнення цілей першого виду: а) запровадження комплексності та системності у здійсненні податкового контролю та виконання інших завдань, передбачених законодавством; б) усунення дублювання функцій і повноважень податкової міліції та інших підрозділів ДПС України; в) максимальне врахування оперативної обстановки; г) раціональне використання сил та засобів, що є у суб'єктів взаємодії для досягнення необхідних кінцевих результатів. Названі цілі реалізуються координацією діяльності суб'єктів взаємодії шляхом нормативного, інформаційного, аналітичного забезпечення взаємодії, організації спільного прогнозування та планування, конкретизації діяльності кожного органу в межах запланованих заходів тощо.

Основними завданнями взаємодії є:

1) забезпечення контролю за дотриманням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю внесення у відповідні бюджети та державні цільові фонди податків, зборів та інших обов'язкових платежів;

2) виявлення, розкриття і розслідування податкових злочинів та інших правопорушень у сфері оподаткування;

3) притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, які вчинили податкові правопорушення, та забезпечення повного відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної ними державі;

4) розшук осіб, які ухиляються від сплати податків та інших обов'язкових платежів, або вчинили податкові злочини і сховалися від слідства й суду;

5) профілактика податкових правопорушень;

6) виявлення, попередження і припинення корупційних діянь та інших правопорушень в податкових органах і підрозділах податкової поліції, забезпечення безпеки діяльності працівників цих служб;

7) здійснення заходів щодо удосконалення кадрового забезпечення шляхом роботи з кадровим резервом та підвищення фахового рівня службовців органів (підрозділів) ДПС.

Отже, спільність завдань, що виконуються податковою міліцією та іншими підрозділами ДПС України, обумовлює необхідність їх взаємодії. Ми погоджуємося з думкою І. І. Кучерова, що перш за все важливо поділити увагу обміну інформацією, що становить податкову таємницю, та матеріалам за фактами порушення законодавства про податки і збори, а також проведенню спільних перевірок платників податків [14, с. 303].

Об'єктивна необхідність взаємодії обумовлюється, з одного боку, спільністю завдань, які стоять перед різними відомствами, органами та підрозділами, що ведуть боротьбу з податковими правопорушеннями; з іншого боку – відмінностями в їх функціональному та структурному стані. Крім цього, на нашу думку, необхідність взаємних дій виступає як об'єктивна умова забезпечення цілісності системи при внутрішній та міжсистемній взаємодії.

Слід зазначити, що взаємодія є необхідною умовою належного здійснення державного податкового контролю. Незважаючи на те, що кожен підрозділ ДПС України має власне завдання, функції і повноваження, форми та методи діяльності всі вони мають

спільну мету: захист і охорона економічних інтересів держави та прав і законних інтересів платників податків. Тому така взаємодія надасть змогу охопити контрольними заходами всі підконтрольні об'єкти, отримувати найбільш повну інформацію про підконтрольний об'єкт, усі сфери його діяльності, допоможе виявити існуючі недоліки та сформулювати відповідні пропозиції щодо їх усунення, що сприятиме подальшій ефективній діяльності цього об'єкта [15, с. 343–344]. При об'єднанні зусиль податкової міліції та інших підрозділів ДПС України підвищується результативність, ефективність і дієвість податкового контролю.

Аналіз наукової літератури дозволяє виділити такі загальні ознаки, що включаються до поняття взаємодії. Вона: а) є різновидом діяльності; б) передбачає наявність декількох (не менше двох) суб'єктів (учасників); в) характеризується змістом вирішуваних завдань. Водночас науковцями, відзначається неоднозначність оцінки інших ознак взаємодії, зокрема, таких як: а) нормативної (законодавчої) урегульованості; б) рівноправності чи нерівноправності суб'єктів взаємодії (їх організаційної підпорядкованості); в) погодженості заходів за часом, місцем, метою та засобами; г) спільності заходів; г) спрямованості взаємодії; д) систематичності та стійкості зв'язків при взаємодії.

Взаємодія податкової міліції з іншими підрозділами ДПС України характеризується: а) особливим суб'єктом взаємодії (органами, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства); б) особливим об'єктом здійснення впливу взаємодіючих суб'єктів (правопорушеннями у сфері оподаткування); в) особливостями мети, форм та методів взаємодії.

Виходячи з вищевикладеного, можна запропонувати такі особливості взаємодії податкової міліції з іншими структурними підрозділами ДПС України: а) це специфічний вид спільної суспільно-корисної діяльності; б) це особливий вид правовідносин, переважно правоохоронного характеру; в) є скоординованою спільною діяльністю двох і більше суб'єктів, яка узгоджена в просторі і часі та націлена на досягнення загальних цілей; г) їй властива погодженість спільних

заходів за метою, місцем, часом та методами, а також диференціація функцій суб'єктів; е) будь-який суб'єкт взаємодії в залежності від кожного конкретного випадку може взяти на себе функцію організації таких відносин; є) учасники взаємодії, як правило, не мають нормативно визначених обов'язків із розробки й застосування погоджених (єдиних) заходів, розподілу сил і засобів, зі встановлення вимоги виконання заходів, що рекомендуються, та відповідальності за невиконання цих заходів, а головне – не виділяються спеціальні учасники, які мають повноваження щодо організації спільних дій; ж) наявність нормативної бази взаємодії, яка містить в основному норми адміністративного права; з) здійснення взаємодії переважно в рамках адміністративно-правових інститутів; і) рівноправність суб'єктів, котрі взаємодіють на одному рівні, виділення ієрархічних рівнів в організації взаємодії; и) наявність спільної програми дій та необхідного інформаційного забезпечення; к) врахування при організації взаємодії методів і засобів, властивих кожному суб'єкту взаємодії; л) тимчасовий (одноразовий) характер взаємовідносин суб'єктів взаємодії, а за необхідності – організація повторного узгодження їх дій.

Отже, взаємодію податкової міліції з підрозділами ДПС України слід розуміти, як урегульовану нормами публічного права систему дій підрозділів ДПС, спрямовану на здійснення контролю за додержанням податкового законодавства, запобігання вчиненню правопорушень у сфері оподаткування, їх розкриття та розслідування шляхом поєднання методів і засобів державного управління в межах встановленої компетенції.

Серед існуючих видів взаємодії в органах (підрозділах) ДПС основними є:

1) внутрішня (внутрішньосистемна) взаємодія між підрозділами ДПС (наприклад, внутрішня взаємодія здійснюється з метою координації підрозділів і служб у боротьбі з фіктивним підприємництвом та спрямована на виявлення і припинення діяльності фіктивних підприємств і запобігання їх взаємовідносин із легальними суб'єктами підприємницької діяльності);

2) зовнішня (міжсистемна) взаємодія підрозділів ДПС з іншими правоохоронними та контролюючими органами, іншими підприємствами (установами, організаціями) та платниками податків (їх об'єднаннями) тощо. Зовнішня взаємодія здійснюється як за допомогою обміну інформацією, так і проведення спільних заходів податкового контролю.

Крім того, зовнішню взаємодію пропонуємо розуміти у широкому сенсі, як ділове співробітництво кількох державних органів у забезпеченні економічної безпеки в межах конкретної території. Така взаємодія здійснюється шляхом розробки та прийняття спільних документів (наказів, інструкцій, комплексних та цільових програм, договорів, угод, планів), якими визначаються пріоритетні напрями, форми, методи, терміни спільних дій; проведення міжвідомчих нарад, семінарів; здійснення узгоджених заходів з підвищення ділової кваліфікації співробітників; обміну позитивним досвідом роботи; проведення спільних рейдів, перевірок і т.д. Так, з метою визначення порядку взаємодії Державної прикордонної служби України і податкової міліції Державної податкової адміністрації України поза місцем розташування пунктів пропуску через державний кордон, у межах прикордонної смуги і контрольованих прикордонних районів затверджено Інструкцію «Про порядок взаємодії Державної прикордонної служби України і податкової міліції Державної податкової адміністрації України» [16].

Під зовнішньою взаємодією у вузькому сенсі варто розуміти координацію дій податкової міліції з митними органами, підрозділами органів внутрішніх справ, службою безпеки, прокуратурою з метою узгодження і вирішення певних питань тимчасового (разового) характеру у сфері оподаткування та спільної участі в конкретних епізодах, пов'язаних із запобіганням, розкриттям, припиненням, розслідуванням злочинів та інших правопорушень, віднесених законом до компетенції податкової міліції.

Вважаємо, що в силу своєї компетенції саме податкова міліція повинна виступати в ролі ініціатора взаємодії з іншими подат-

ковими органами в процесі боротьби з ухиленнями від сплати податків і зборів. Втім, це можливо й за ініціативи інших підрозділів ДПС, адже все залежить від обставин справи, конкретної ситуації і розв'язуваних завдань.

На наш погляд, можна виявити об'єктивні передумови необхідності посилення взаємодії податкової міліції з іншими структурними підрозділами ДПС України на сучасному етапі боротьби з податковими правопорушеннями, що обумовлено такими чинниками:

1) наявністю спільних цілей і завдань щодо забезпечення законності та дисципліни у сфері оподаткування;

2) об'єктивною необхідністю комплексного підходу до збору, аналізу та оцінки інформації про криміногенну обстановку в податковій сфері, оскільки жоден із зазначених підрозділів ДПС в силу низки причин не володіє нею в достатньому обсязі;

3) реальною можливістю успішного використання в боротьбі зі злочинами в податковій сфері, в тому числі і з ухиленнями від оподаткування, оперативно-розшукових сил, засобів і методів підрозділів податкової міліції, а також єдиної законодавчої основи використання цих сил, засобів і методів.

Достатня ефективність виконання покладених на податкову службу завдань можлива лише за активної взаємодії не тільки з структурними підрозділами ДПС України, але і з іншими правоохоронними органами: органами внутрішніх справ, Служби безпеки тощо та за координацією і контролем Генеральної прокуратури України та прокуратур на місцях [1, с. 391].

Необхідність взаємодії та координації діяльності даних правоохоронних органів обумовлена наявністю у них однієї спільної мети, яка властива й органам (підрозділам) ДПС про що нами вказувалося вище. Чинне законодавство визначило кожному з цих органів свої завдання, компетенцію, форми і методи роботи, а також основи їхньої спільної діяльності. Кожен з них в межах своєї компетенції відповідними засобами і методами здійснює збір необхідної інформації про правопорушення у сфері оподаткування та в економіці в цілому, проводить

її аналіз, так чи інакше реагує на виявлені правопорушення та злочини.

Таким чином, виходячи з вищевикладеного можна зробити наступні висновки:

1. Основою взаємодії податкової міліції з іншими структурними підрозділами ДПС України є забезпечення контролю за дотриманням законодавства про податки і збори, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю внесення у відповідні бюджети та державні цільові фонди податків, зборів та інших обов'язкових платежів, а також забезпечення економічної безпеки держави.

2. Взаємодія дає на практиці позитивний результат, якщо будуть дотримані певні умови спільної роботи взаємодіючих суб'єктів (правоохоронних, контролюючих, судових та інших державних органів).

3. Взаємодія, насамперед, досягається чітким визначенням прав і обов'язків взаємодіючих сторін, розмежуванням відповідальності, термінів та форм виконання завдань. Важливе значення мають особисті контакти між керівниками взаємодіючих сторін.

4. Аналіз чинного законодавства, що регламентує компетенцію податкових і правоохоронних органів по боротьбі з економічною злочинністю у сфері оподаткування, дозволяє зробити висновок, що в нормативно-правових актах недостатньо опрацьовані питання взаємодії, відсутня узгодженість правових норм, не вирішені питання про керівників комплексних груп, а також їх відповідальності, що негативно позначається на спільній діяльності податкової міліції та інших підрозділів ДПС України.

5. Пропонуємо внести зміни до Закону України «Про державну податкову службу в Україні» та відповідних відомчих нормативних актів ДПС України з метою визначення специфіки як внутрішньої, так і зовнішньої взаємодії та координації за конкретними напрямками діяльності органів ДПС України. На рівні закону важливо визначити основні правові, економічні, соціальні, організаційні та інші засади регулювання, розвитку і забезпечення взаємодії та координації органів (підрозділів) ДПС України з іншими державними (зокрема, правоохоронними) органами, а також закріпити завдання, мету,

види, форми та основні напрямки взаємодії між різними органами (підрозділами) ДПС України.

Література

1. Головач А. В. Адміністративно-правовий статус керівника в органах державної податкової служби України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / А. В. Головач. – Х., 2011. – 535 с.

2. Кобзарев Ф. М. Правовые и организационные основы координации правоохранительных органов по борьбе с преступностью. Пособие для прокуроров / Ф. М. Кобзарев. – М. : Изд-во ИПК РК Генеральной прокуратуры РФ, 1999. – 56 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.

4. Большая Советская Энциклопедия. – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1971. – Т. 5. – 640 с.

5. Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. – Минск : изд. В. М. Скакун, 1998. – 896 с.

6. Теорія управління в органах внутрішніх справ : [навч. посіб.] ; за ред. В. А. Ліпкана. – К. : КНТ, 2007. – 884 с.

7. Бараненко Б. И. Взаимодействие уголовного розыска ГО-РОВД с другими службами и подразделениями органов внутренних дел в предупреждении преступлений / Б. И. Бараненко, В. А. Кузнецов // Труды всесоюзного научно-исследовательского института МВД СССР. – № 41. – 1976. – 118 с.

8. Аркуша Л. І. Основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Л. І. Аркуша. – Х., 2002. – 177 с.

9. Сапальов В. П. Теоретичні аспекти взаємодії підрозділів кримінального пошуку при використанні оперативно-технічних засобів // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України імені 10-річчя незалежності України. – Спеціальний випуск. – № 2. – 2001. – С. 17–28.

10. Криміналістика : [підручник] / під ред. В. Ю. Шепітька. – К. : Ін Юре, 2001. – 684 с.

11. Шинкаренко І. Р. Проблеми організації взаємодії підрозділів боротьби з конт-

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто сутність та особливості взаємодії податкової міліції з іншими підрозділами державної податкової служби України. Запропоновано авторське визначення терміна «взаємодія» у контексті проблеми, що розглядається. Надано пропозиції щодо удосконалення правового регулювання взаємодії у сфері оподаткування.

SUMMARY

The article reviews the essence and characteristics of the interaction of tax police with the other units of the State Tax Service of Ukraine. The author proposed the definition of the term "interaction". The proposals to improve the legal basis for cooperation in the taxation.

рабандою митної служби з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ прикордонних регіонів при розкритті контрабанди / І. Р. Шинкаренко // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. – Спеціальний випуск. – Луганськ : РВВ ЛІВС, 2000. – С. 102–106.

12. Васильева О. М. Некоторые теоретические вопросы взаимодействия органов внутренних дел с добровольными народными дружинами / Васильева О. М. // Вопросы взаимодействия с общественностью / под ред. В. А. Лукашова. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1977. – С. 95–103.

13. Денисов Р. И. Вопросы теории эффективности взаимодействия милиции

и общественности / Р. И. Денисов // Труды всесоюзного научно-исследовательского института МВД СССР. – № 55. – 1980. – 138 с.

14. Налоговое право России : курс лекций / И. И. Кучеров. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Центр «ЮрИнфоР», 2006. – 448 с.

15. Савченко Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Савченко Леся Анатоліївна. – Ірпінь, 2002. – 455 с.

16. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії Державної прикордонної служби України і податкової міліції Державної податкової адміністрації України : наказ АДПС України та ДПА України від 13.02.2004 № 149/74 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0789-04/conv>.

Вельмишановний ювіляре!

Від усього серця бажаю Вам козацького здоров'я і творчого довголіття. Зустрічайте весну ще багато літ і хай вони приносять Вам натхнення творити добро на користь людям.

Коваль Василь Федорович

Шановний Олександр Марковичу!

Від усієї душі вітаю Вас зі світлим ювілеєм. Бажаю Вам міцного здоров'я на багатьох літах, бадьорості, благополуччя, щедрої долі, щастя у житті, творчої наснаги. Дякую Вам за духовне наставництво і сприяння в досягненні поставлених наукових цілей.

Теремецький Владислав Іванович